

CHARLES BAUDELAIRE 9. 4. 1821 - 31. 7. 1867

... Ach tento Baudelaire, žil ve zlu, miloval pravdu a nakonec zahynul, zanechav Francii své chmurné, jedovaté verše, znějící chladným zoufalstvím, pro něž ho za jeho života jmenovali šílencem a po smrti pojmenovali básníkem.

Takto výstižně s odstupem půl století charakterizoval rozporuplnou osobnost Charlese Baudelaira Maxim Gorkij. Kořeny této rozpolcenosti můžeme hledat v jeho pokročilejším dětství, neboť zde se střetávají jeho názory na svět a společnost s názory jeho rodičů respektive otčíma a vytvářejí tak nepřekonatelnou propast.

Po svém narození 9. dubna 1821 v Paříži vyrůstal v rodině uměnímilovného středoškolského profesora a později úředníka senátu Josepha-François Baudelaira a jeho velmi mladé ženy Caroliny, rozené Dufayové. Mezi manželi byl věkový rozdíl čtyřiatřicet let, a tak Charles velmi přilnul ke své matce. Otce vnímal jako vzor uhlazených mravů a noblesy minulého století. Když mu ještě nebylo šest let zemřel 10. února 1827 jeho otec a pro něj začíná "nejkrásnější a nejšťastnější čas", kdy měl svou matku jen pro sebe. Stala se v této době jeho kamarádem i láskou zároveň a to byl také důvod proč jí nikdy neodpustil, že se po roce a půl znovu provdala.

Stala se ženou důstojníka Jacquese Aupicka, který byl prototypem ambiciózního, úspěšného muže své doby, jenž se díky své pílí, přísnosti a disciplíně vypracoval až na generála a diplomata. Své "dobré vlastnosti" uplatňoval v přísné výchově svého nevlastního syna. Jejich zprvu přátelský vztah se vyostřil po přestěhování do Lyonu na podzim 1832, kdy ho dal Aupick zapsat na středoškolská studia na Collége Royal. Zde měl získat základ pro svou budoucí vojenskou či diplomatickou kariéru, kterou mu ve svých snech rodiče uchytili. Tady vzniká první konflikt, protože jedenáctiletý Charles, "*duše velice citlivá, jemná, originální, něžná, zženštilá a křehká*", jak napsal jeho spolužák Jules Buisson, je na naléhání otčíma proti vůli matky ubytován v internátu s

vojenským režimem. Tento však snášel jen s největším sebezapřením a po letech píše své matce toto bolestné přiznání: *"Ty víš jak kruté vychování mi chtěl tvůj manžel dát. Je mi čtyřicet let a nepomyslím bez bolesti na život v kolejích, stejně jako na hrůzu, kterou mi otčím naháněl. Přesto jsem ho měl rád a mám dnes dost soudnosti, abych mu dal za pravdu."*

Roku 1836 byl Aupick převelen zpět do Paříže a Charles počal navštěvovat Lyceum Ludvíka Velikého. O prázdninách roku 1838 podnikne s rodiči výpravu do Pyrenejí, aby si odtud přivezl verše, ač rané, již s charakteristickými rysy pod názvem *Neslučitelnost*. S přibývajícím věkem vzrůstaly prohřešky proti školnímu řádu, jež měly za následek jeho vyloučení z ústavu těsně před maturitou v dubnu 1839. Tu poté složil v srpnu soukromě. Přísným internátům je konec, začíná svobodný život v Paříži. Ačkoliv se nechal dle přání rodičů zapsat na práva, nestuduje, ale seznamuje se s literárním světem a jeho nejvýraznějšími představiteli: G. de Nerval, Balzák, Delatouche, Le Vavasqueur. V penzionu Bailly et Levéque přezdívaném "dům mladých literátů" studuje literaturu a účastní se konferencí. Především však vede velmi nevázaný život plný vína, a prodejných žen bez výběru. Důsledkem toho se nakazil již takto mlád syfilitidou, která ho bude po celý život pronásledovat a nakonec se stane příčinou jeho smrti.

Rodiče jsou po právu zděšeni rostoucími dluhy a "špatnou společností", jíž se syn obklopuje, a tak rázně zasáhnou. 9. června 1841 je Charles naloděn, aby se v péči Aupickova přítele kapitána Salize a jeho syna vydal na plavbu do Indie. Tam však nedoplul, neboť jeho zdravotní nezpůsobilost a ustavičné konflikty se spolucestujícími přesvědčily kapitána, aby ho 20. října vysadil na ostrově Bourbonu, odkud se vydal na zpáteční cestu. Do přístavu Bordeaux se navrátil 15. února 1842. V dopise svému otci napsal: *"Tak jsem zas tady z dlouhé projížďky. Nemám už ani sou... Věřím, že se vracím s moudrostí v kapse"*. Rodina je však již obezřetnější. Čas však hraje ve prospěch Charlese. Dva měsíce po návratu z cesty, z níž si přivezl exotické zážitky, které zužitkuje ve svých básních (*Albatros, Kreolské dámě, Cesta, Vlasy*), dosáhne plnoletosti a žádá svou část dědictví po otci, která mu otevírá vysněnou bránu k nezávislosti, ale také cestu do pekla.

Po získání vysoké peněžní částky se rozchází s rodinou s pevným přesvědčením věnovat se literatuře a stát se spisovatelem. Najímá si byt na Saint Louis-en -l'Île a začíná se skutečně bohémským životem. Velmi dbá na svou garderobu, je pohostinný ke svým přátelům, holduje alkoholu, hašiši a opiu a žije život v póze velkého dandyho. V této době poznává také svou celoživotní družku, mulatku Jeanne Duvalovou a později kurtizánu Apolonii Savatierovou. Ve svých básních jim určil metaforu "bílá a černá Venuše". Tyto dvě ženy ho budou provázet jako dva protipóly celým životem. Mladá, hrubá, pudová Jeanne, divadelní statistka a starší, intelektuálšnější a kultivovaná Apolonie, v jejímž salónu se scházeli avantgardní umělci. Ostatní ženy, a bylo jich bezpočet, procházeli jeho životem bez citového zaujetí.

Jediné, na co mu nezbyvá čas, je systematická literární práce. V roce 1843 se spolupodílí na kolektivní sbírce *Verše*, ale almanach vychází později a bez jeho veršů. V téže době spolupracuje s Prarondem bez valného úspěchu na dramatu *Idéolus*. Příležitostně píše kritiky a prózy, které odesílá novinám, většina však není otištěna. Píše i básně, ty však pečlivě schraňuje pro sbírku, která ho "*vystřelí do budoucnosti jako koule z kanónu*". Následky tohoto nespořádaného života na sebe nenechaly dlouho čekat. Když rodiče zjistili, že polovina dědictví je již utracena, nechali roku 1844 obstatit Charlesovy finanční zdroje a soudem stanovený notář mu vyplácel 200 franků na měsíc. To jej uvrhlo do doživotního zápasu s dluhy, věřiteli, lichváři a soudními exekutory. Sní o tom, že napíše mnoho dramát a románů a vydělá tak velké peníze, aby vybředl z dluhů a mohl se vrátit k dandyovskému luxusu. Opak je však pravdou a jen sporadicky se dostávají jeho články do stádia vytištění. Šťastnější osud potkal jeho estetické studie o pařížských výtvarných salónech, jež jsou souhrnem postřehů z návštěvy pravidelné každoroční výstavy s portréty několika autorů např. Delacroixe, Daumiera, publikované v letech 1845 a 1846 pod jednoduchým názvem *Salóny*. Krátce spolupracoval s literárními časopisy.

V červnu 1845 poslal dopis svému notáři, v němž mu oznámil úmysl spáchat sebevraždu. "*Zabím se, protože jsem neužitečný druhým a nebezpečný sám sobě*". Sebevražda však byla spíše demonstrativní, a tak skončí s lehkým zraněním v bytě rodičů, kde se zotaví, aby se vzápětí s nimi opět rozkmotřil.

V následujícím roce objevuje verše a povídky E. A. Poea a je jejich nápady, fantazií a poezií tak uchvácen, že shání od amerických návštěvníků Francie další a pouští se do jejich překladů, které jsou vzápětí časopisecky publikovány. Znalost angličtiny, kterou získal od matky, mu umožní přeložit tato díla tak dokonale, že podle jeho překladů byla dále překládána do evropských jazyků. Na počátku roku 1847 uveřejňuje pod názvem *Fanfarlo* autobiografickou povídku s námětem milostného vztahu mezi tanečnicí a neúspěšným básníkem, jenž se stal autorovou karikaturou.

Nadchází bouřlivý rok 1848 a je neméně bouřlivý pro Baudelaira. Se zbraní bojuje po boku dělníků na barikádách nejen za jejich práva a lepší sociální podmínky, ale vede zde svůj otevřený, nesmiřitelný boj proti konkrétním příslušníkům měšťanské společnosti, které znal z okruhu přátel svých rodičů. V euforii ze svobody tisku zakládá se svými přáteli Časopis Veřejné blaho. Ten však po dvou číslech z finančních důvodů zaniká a on se pak spolupodílí na vydávání časopisu Národní tribuna. Zde uveřejňuje své názory sympatizující se socialismem. Po ústupu od radikalismu časopis nespokojen opouští a přispívá do almanachu Republika lidu.

Vydání se dočkalo jedenáct básní ve sbírce s názvem *Limby*, přejmenované z názvu Les Lesbiennes (Lesbičky). Slovo Limbes ve francouzštině znamená „místo, kde duše spravedlivých čekaly na své vykoupení“. Tento název získala sbírka pod vlivem revolučních událostí a její součástí je také několik básní jimi přímo inspirovaných. Současně vydal v časopise le Messenger de l'Assemblée studii *O vínu a hašiši*, v níž rozebírá účinky omamných látek, jejichž se stal poživitelem a otrokem a s nimiž sváděl celoživotní marný boj. Fázi nadšení a očekávání vystřídala fáze zklamání. Po nástupu Napoleona III. na trůn (2. prosince 1851) a potlačení povstání ustávají jeho politické aktivity, aby se proměnily v doživotní tichý odpor proti měšťanské společnosti, v rezignaci a přesvědčení o všemocnosti zla. Izoluje se a propadá zoufalství.

V dalších letech se jen prohlubuje jeho mizérie, dluhy dosahují statisícových částek. Kýžený obrat neznamena však ani otištění 18 básní pod názvem Les Fleurs du Mal - *Květy zla* (1855) v časopise Revue des deux mondes. Recenze není nijak příznivá Baudelaire se dozvídá: *"Že jeho talent se roztříštil na tisíc kousků a jejich autor zbaven svého překvapivého renomé bude nadále citován už jen mezi suchými plody současné*

poezie". Přesto se našel vydavatel Auguste Poulet-Malassis, jenž se rozhodl vydat rozšířené vydání, které spatřilo světlo 25. června 1857 v nákladu 1300 výtisků. Sbíрка byla rozdělena do pěti tematických bloků: Splín a ideál, Květy zla, Vzpoura, Víno, Smrt, velmi pečlivě koncipovaných, jimž je společná touha odpoutat mysl od tohoto smutného, tragického a nehostinného světa do světa klidu a pohody, ať už za pomoci krásy a umění nebo cestou "umělých rájů", v něž tolik věřil.

Po velmi zlobném článku v časopise Figaro z pera G. Bourdina skončila sbírka u soudu. Její autor byl stejně jako Flaubert za Paní Bovaryovou obžalován z porušení křesťanské morálky a ohrožení veřejných mravů. 20. srpna 1857 byl odsouzen k pokutě 300 franků a k vypuštění šesti básní: *Šperky*, *Léthé*, *Té, která je příliš veselá*, *Proměny upíra*, *Lesbos*, *Proklaté ženy*. Později mu byla pokuta na přímluvu císařovny snížena na 50 franků. Soudní rehabilitace se však dočkal až v květnu 1849. V dalším vydání v roce 1861 byla kniha rozšířena o 26 básní, autor přidal oddíl Pařížské obrazy a pozměnil pořadí, tak, jak je známe dnes. Kniha získala pevnější ráz a dynamičnost. V posmrtné edici (1868) čítala již 151 básně.

Ani otištění dalších děl se neobešlo bez komplikací. Vydavatelé, obeznámeni s kauzou Baudelaire, otiskovali jeho díla po velkých úpravách a zřídka. Takový osud potkal i *Pařížský splín*, jak se původně jmenovaly *Malé básně v próze*, které se knižního vydání dočkaly až roku 1869. Padesát krátkých próz uzavřených epilogem je jedinečným svědectvím o době a lidech Paříže jeho života. Zejména část, která vznikla v polovině 60. let v Belgii je velmi emotivní, což je způsobeno odloučením a steskem. Největší smutek v něm vzbuzuje chudoba, která je pramenem živočišnosti, ubohosti, ztráty hrdosti a vyvržení společnosti, tak jak ji sám zažil. Očima žebráků, vdov, sirotků a těch nejbídnějších nahlíží na pulsující život velkoměsta. "*Je to kniha určená životu a bojující o život, jménem chudých vede při se zlými silami Města a ve jménu chudých pohrdá i hrozí*".

60. léta jeho života se dají charakterizovat urputnou snahou tvořit a vydělat takto peníze na zaplacení stále nedočkavějším věřitelům. Jen málo z toho, co příležitostně vytvoří, vůbec vyjde. Vydání se dočkají *Umělé ráje* (1860), které zahrnují dřívější vlastní i zprostředkované zkušenosti uživatelů drog. Roku 1864, údajně na přednáškové

turné, ale ve skutečnosti jako útěk před věřiteli s nadějí, že najde vydavatele, odjíždí do Belgie, kde mu přes cenzuru vycházejí i básně ve Francii zapovězené. Ani zde však nenachází to, co hledal. Své zklamání transformuje po návratu do ostrého výpadu s názvem *Ubohá Belgie*.

Rok 1866 je definitivně posledním, kdy přes rychle postupující nemoc našel ještě sílu pracovat. Dokončil korektury pro sborník Současného Parnasu a připravil k vydání poslední dílko, jež vydal jeho dvorní nakladatel pod názvem *Trosky*. Tím názvem lze vyjádřit i stav autora samotného. Je naprosto bezvládný, polovinu těla má ochrnutou. Matka ho odváží na kliniku E. Dumase, avšak pomoci již není. Po několikaměsíční agonii umírá 31. srpna 1867 v náručí své matky. Aby byl paradox života dovršen, je pohřben vedle svého otčíma...

„Byl jedním z těch, kdo mají velikou sílu, ale pouze sílu trpět. Nemohl utrpení uniknout a nemohl je přesáhnout, proto bolest sám přitahoval. Mohl však s tou nesmírnou pasivní silou a citlivostí, jež nemohla žádná bolest oslabit, své utrpení studovat.“ T. S. Eliot